

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 59
Year: 2022 December
Pp: 2041-2047

Arrival
11 October 2022
Published
31 December 2022

Article ID
66962
Article Serial Number
34

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.66962>

How to Cite This Article
Karabey Tekin, A. (2022). "Bir Sanat Pratiği Olarak Hatırlanan Ve Hatırlanan Ev Öznesi", Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 8(59):2041-2047.

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.
This journal is an open access,
peer-reviewed international
journal.

Bir Sanat Pratiği Olarak Hatırlanan Ve Hatırlanan Ev Öznesi

The Home Subject As An Art Practice And Remembered

Ayşe KARABEY TEKİN

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Sanatlar Bölümü, Sivas, Türkiye

ÖZET

Toplumsal diyaloglar aracılığı ile mekânın kavranışı arasında çok yönlü bağlantılardan söz edilmektedir. Kurulan bağlantılar mekânın kavranmasında ve anlamlandırılmasında bireysel ifadeleri, gerçekliği, dünyaya gelinen yeri, aileyi, mahalleyi, ulusu, dili ve kültürü etkilemektedir. Barınmanın, aidiyetin, kimliğin, mahremiyetin ve güvenliğin temsili olan mekân, farklı zamansızlıkların ve ritimlerin üretimi olarak gündeme gelmektedir. Sembolik çerçeveler aracılığı ile okunan, varoluşun başlangıcı ve devamında her zaman büyük role sahip olan mekânlar, unutulmuş, unutturulmuş ve dışarıda bırakılmış hatırlamanın merkezine getirmektedir. Hem içinde yaşayanları biçimlendirmesi hem de süregelen değişimlerin belirlenmesinde geçmiş ve şimdi arasında bağ kurmaktadır. Bu bağ ile değişen koşullar içinde mekânlar, hatırlatıcı bir gösterge olarak maddi ve manevi imgelerin sanat pratikleri aracılığı ile güçlü bir yaratı biçimi haline almasında büyük rol oynar. Yaratıcı deneyimlerin yapıldığı bir alan olarak sanat, mekân kavramını özel ve genel anlamı ile kurgusuna dâhil eder. Bu bağlamda genel mekân kavramı üzerinden özel alan olan "ev" kavramına indirgenerek öznel anlatı fırsatı bulur. Bu çalışmada Ev ne anlatır?, Evlerin yaşanmışlıkları ile şekillenen olgular nelerdir?, Evlerin belleği hangi noktada bireysel ve toplumsal olan ile kesişir? gibi sorular eşliğinde anıların izinde deneyimlenen ev odaklı sanat pratikleri üzerinden mekânların sanat alanına sağladığı anlamsal katkılar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Ev, Bellek

ABSTRACT

It is mentioned that there are multi-dimensional connections between the perception of space through social dialogues. The connections established affect individual expressions, reality, place of birth, family, neighborhood, nation, language and culture in the comprehension and interpretation of space. Space, which is the representation of shelter, belonging, identity, privacy and security, comes to the fore as the production of different timelessness and rhythms. Spaces, which are read through symbolic frames and always play a major role in the beginning and continuation of existence, bring the forgotten and the excluded into the center of remembering. It establishes a link between the past and the present, both in shaping those who live in it and in determining the ongoing changes. With this bond, spaces play a major role in transforming material and spiritual images into a powerful form of creation through art practices as a reminder indicator. As a field where creative experiences are made, art incorporates the concept of space with its specific and general meaning into its fiction. In this context, it finds the opportunity for subjective narrative by being reduced to the concept of "home", which is a private space, through the concept of general space. In this study, what does the house tell?, What are the phenomena shaped by the experiences of the houses?, At what point does the memory of the houses intersect with the individual and the social? The semantic contributions of spaces to the field of art are discussed through home-oriented art practices experienced in the footsteps of memories, accompanied by questions such as.

Keywords: Space, Home, Memory

1. GİRİŞ

Toplumsal ve bireysel yaşanmışlıklara sahip döneminin tanıklığına ev sahipliği yapmış mekânlar, aidiyet üzerine kuruludurlar. Mekânlar maddi ve manevi birçok nesnenin varlığı ile canlılığını koruyan hem bireyselliğin hem de toplumsallığın olduğu kültür üretimini ve yayılışını sağlayan bir köprü görevi görmesi açısından her döneme dinamizm kazandırmaktadır. Kendi dönemine ait bakış açısı yaratan seçkin yaşam alanları çoğu zaman birbirinin yerine geçen ve birbirine zıt izlenimi veren toplumsal ve bireysel ilişkilerin yeniden üretildiği, hatırlatıldığı ve hareket ettiği mekânların deneyimlenişini ifade etmektedir. Bu dinamizm, mekânın durağan bir olgu olmadığını, üzerine anlam atfedilebilen, bireysellikler içeren, güncelde düşünen ve tasarlayan öznenin kök salmasına olanak sağlayan bir kavram olduğunu açıkça ifade etmektedir. Sanatta bir konu olarak var olan mekân kavramı imgenin ve belleğin birlikteliğini geçmişin ötesinde bireysel anlatımlarla farklı zamanlarda, farklı yerlerde ve farklı durumlarda okunmasını sağlamaktadır.

Bireysel ve toplumsal yabancılaşmanın karşına bir güç olarak çıkan mekânlar, sosyal yaşamın temel olguları arasında teknolojik gelişimin ve insanların kiteselleşmesi sürecinde, bireysel değerler ve yönelimlere göre ilişki kurma ve toplumsal anlamların vurgusunu ön plana çıkaran bir çerçeve oluşturmaktadır. Güncel endüstrileşme döneminde bireyler arasında büyüyen sosyal mesafelerin her biri kendi kabuğuna çekilmiş, arasına duvarlar örülmüş bireylerin ve yaşanmışlıkların arka plana itildiği bir süreçte, mekânlar hatırlatıcı olarak hayatın yakalanabileceği önemli bir alanı ifade etmektedir. Bireysel ve toplumsal anlamda kimliğin, aitliğin ve kökenin tanımını yapan mekânlar insanlığa ait bilgi alanlarını oluşturmaktadır. "Mekân bir insanın ve kültürün kimlik kartı gibidir" (Elçi, 2003:17).

Mekâna ait maddi manevi her şey, var olmuş, var olan ve var olacak yaşantıların okunabilmesinde birer kılavuz olarak yol gösterir. "Nerede mekân varsa, orada varlık vardır" (Lefebvre, 1935: 53). Bu anlamda mekân, sanat pratiklerinde deneyimlenen ilişki ile anlam bulur.

Sanat yapıtı varlığı ve mekândaki konumu ile boşluğu hem doldurur hem de biçimlendirir.(Baydar, 2017: 845).

Farklı sanat pratikleri ile kurulan diyaloglar eşliğinde mekâna katılan anlamın oluşturduğu somut alan hem sanatçı hem de izleyici için deneyimleme imkânı sunmaktadır. Bu anlamda aşına olunan mekân ile kurulan diyalog geçmiş ve çocukluğa yerleşen anıları yeniden canlandırır.

Sanat alanında değişen mekân anlayışı ile birlikte sanat pratiklerinin mekâna nasıl anlam kattığı, izleyicileri ile hem bilişsel hem fiziksel olarak nasıl ilişki öngördüğü ve bu ilişkiyi nasıl geliştirdiği önem taşımaktadır. Bu anlamda mekân içinde saklı en zayıf ve en güçlü duygular, en büyük düşler, en büyük mutluluklar ve daha fazlası sanat nesnesi olarak izlenen olmaktan çıkıp varlığa dair bir anlatı oluşturmaktadır. Mekânla kurulan iletişim sonucunda sanatçılar alan ile olan ilişkilerini zenginleştirirken kavramsal düzeyde de kendi söylemlerini destekleyecek bir zemin oluştururlar (Karaaslan, 2005: 291).

Oluşturulan sanat pratikleri ile kavramsal varlığını pekiştiren mekânlar sanatçı ve izleyenler için bellek yaratır. Bu bağlamda geçmişe dair olan mekânın varlığı şimdiye aktarılır. Şimdide oluşturulan sanat alanı ile sanat eserinin konumlanması, geçmişin bıraktığı izleri, bireysel ve toplumsal deneyimlerin deneyime ilişkin belleği sorgulatmaları açısından önem arz etmektedir. Yaşanmış anlarından her biri, gündemdeki bir alıntıya dönüşmüştür...(Benjamin, 2016:38) .

Sanatçıların yaklaşımları ve sosyal yaşamda kurulan nesnelere arasındaki bağlantılar bireysel yaşamda kurulan bağlantıların farklı yollarla bir nesne olmaktan öteye genel olarak yaşama dair veya geçmişe dair izleri bünyesine katarak anlatmasını ve izleyenler tarafından okunmasını sağlamaktadır. Sanatsal yaklaşımlar ile geçmişe dair tanıklığın belleğe katkısı somutlaşarak mekândaki yaşanmışlık, görünen ve görünenin ötesi bellek üzerinde temsiliyet alanını çağırır.

Yerleri hatırlamak ve hayal etmek konusunda doğuştan gelen bir yeteneğimiz vardır. Algılama, bellek ve imgelem sürekli etkileşim halindedir; buradalığın alanı, bellek ile düşlemin imgeleriyle kaynaşır. Çağrışım ve anılardan oluşan devasa bir şehri hiç durmadan kurarız ve gezdiğimiz tüm şehirler zihindeki bu metropolisin birer bölgesidir. Anımsanan ya da hayal edilen bir şehre girme yeteneğimiz olmasaydı, edebiyat ve sinemanın büyüleme gücü olmazdı. Bir sanat eserinin çağrıştırdığı mekânlar ve yerler eksiksiz deneyim anlamında gerçeklerdir (Pallasmaa, 2011:83).

Şimdide nesnelere, değerlere ve deneyimlerin oluşturduğu maddi ve manevi kavramların toplamı olan mekân kavramı tarih, aidiyet, kimlik gibi sembolleşen kavram ve deneyimler üzerinden geçmişin korunmasında ve yeniden üretilmesinde önemli araçlardan biri konumuna gelmektedir. Bu bağlamda mekan kavramı yaşamın içinde her an var oluşu ve ardında yok oluşla ilgili spesifik olarak ev kavramı bağlamında zamansal ve mekânsal anlatılar üzerinden çağrışım yaparlar. Bu anlamda ev, kültürel ve sosyal etkenlerle hem bireysel yaşantıların hem de toplumsal ilişkilerin bellek yardımı ile fiziki sınırlar oluşmadan öznel nesne mekân diyalogunu kurar.

2. EV KAVRAMI NE ANLATIR

Geçmişten günümüze insanın çevresiyle ilişkisini zamanla daha iyi anlaması ve kendini daha iyi tanıyıp ifade etmesi sanatsal ifade biçimlerinde sanatçı ve izleyicinin beklentilerini ve anlayışlarını etkilemiştir. Zamanla evrilen sanata dâhil olan konular ve sanatsal ifade biçimleri mekânın sanatsal süreçlerle birlikte okunmasına olanak sağlamaktadır.

Düşünsel üretim olarak mekân varoluşla ilgili bir kavram olmakla birlikte, mekânın özüne dönüldüğünde tüm canlıların kendilerini var edebildikleri mekânlardan bahsedilebilir. Bu mekânlar farklı isimler altında (ev, barınak, yuva, in vb.) ancak özünde “kök salmayı” aidiyeti besleyen kavram olarak tarih boyunca önemini korur. Bu bağlamda mekân, yaşam ve sanatın birbirine ilişkin varoluşlarında birbirlerinden doğmuş olmalarının kaçınılmazlığı vurgusu bir olgunun eyleme dönüşmesi için yaşam, mekân ve sanat birlikteliğinin gereksinimi fikrini ortaya çıkarmaktadır. “Mekân varoluşsal ve varoluş mekânsaldır.” (Merleau-Ponty,1962: 293).

Tarih boyunca birçok disiplinin temel konusu olan mekân kavramına farklı anlamlar yüklenmektedir. Mekân sürekliliğe sahip bir yapı olarak bireysel ve toplumsal belleğin hatırlama ve unutma eylemlerinin gerçekleşmesinde sembolik bir öge olarak yorumlanabilir. Resmi tarihe ve yerel kültüre ait hatırlama ve unutma eylemleri arasındaki seçimlere dâhil olarak kültür, tarih, mimarlık, felsefe, sosyoloji ve antropoloji gibi birçok disiplinde birbirini besleyen kuramlar ile farklı tanımlar mekânın imgelemine yorumlanmaktadır.

Mekân, üretim tarzına hem sonuç, hem de neden ve gerekçe olarak müdahale etse de, bu üretim tarzıyla birlikte değişir. Yani toplumlarla birlikte değişir. Dolayısıyla, mekânın tarihi vardır. Hala yazılmayı bekleyen bir tarihtir bu. (Lefebvre, 2016: 25)

Her disiplinin mekâna yaklaşım biçiminin farklılığı sabit ve değişmez bir mekân tanımının yapılamaması sosyal bilimler, fen bilimleri, doğa bilimleri ve sanat içinde geçen mekân kavramının her dönemin ihtiyaçlarına göre şekil

alması, her birinin farklı anlamlara sahip olması ve hizmet alanlarının çeşitlilik göstermesi olarak açıklanır. Maddi ve manevi olan (bireysel, kültürel, toplumsal, zihinsel) yaklaşımları birbirine bağlayan mekân keşfinin her toplumun ve her dönemin kendine özgü değerlerinin maddi olarak bir araya gelmesi toplumsal ve bireysel anlatıları inşa etmektedir.

İnsanın uzantısı olan mekân kavramı tüm duyulara hitap ederek koruma, saklama, ayırt etme, hatırlama, unutma, sevme ve nefret etme duygularını sağlarken hem sınırlı hem de sınırsız vurgusu ile duyguların dengelenmesi açısından önem taşımaktadır. Mekânı meydana getiren maddi ve manevi öğeler insan ile mekân ilişkisini düzenleyerek mekânın içinde ve dışında yer alan öğelerin birbirleriyle olan ilişkisi üzerine anlam kazandırmaktadır.

Post dönem içerisinde fiziksel olarak bireyin karşısında yer almayan olgular aynı zamanda bireyin karşısında bulunmayan insanlarla konuşulup çözümler üretmektedir. Nesnenin ya da kavramın kendisi değil soyut olanın sanal hali ile iletişim durumunda bulunulur. Bu anlam sanat alanı içerisinde soyutlanarak mekân ve nesne kavramı üzerine geçmişten şimdi ve geleceğe dair zamansallığı irdelemektedir. Güncelde sanat nesnesi ve mekân kavramının soyut ilişkisi birbiri ile bağlantılı olarak düşünüldüğü kurgulanmaktadır. İfade alanı olarak sanat pratiğinin ne olduğundan ziyade izleyici üzerinde oluşturduğu etkinin vurgusu önem kazanır.

Zaman içerisinde yalnızca sergileme alanı olarak değil aynı zamanda sanat nesnesi olarak aktif bir olgu haline dönüşen mekânın, sanat nesnesi olarak farklı açılardan değerlendirilip deneyimlenmesi sağlanmaktadır. Mekân ve insanın biraradalığı sanat algısı ile zenginleşerek alışılmışın dışında hem sanat nesnesinin kendisi hem de sergileme alanı olarak mekân içinde mekânlar oluşturulması insan, mekân, zaman ve nesne ilişkileri içerisinde bellekte yer edinmektedir. Oluşan yeni ifade alanında, enstalasyon, belgeleme, video sanatı, performans sanatı, çevre sanatı gibi sanatsal kurgunun aktif olduğu mekân ve anlamın bağlamı üzerine kurulu sanat pratikleri multidisipliner bir anlayış ve teknik zenginliği ile sanat ve izleyici arasında kurulan ilişki açısından mekân kavramını ele alır. Varlıksal anlamda geniş anlam içeriğine sahip hemen hemen her disiplinde tartışılabilen mekân, bireysel olarak barınmanın, güvenin, aidiyetin, kimliğin temsilinde kişisel yaşamı en iyi anlatan “ev” kavramı özelinde yaşam ve mekân imgeleri sanat mecrasında toplumsallığın ve bireyselliğin sınırlarını oluşturur.

Ev ve ev ile ilişkilendirilmiş yuva fikri, yirminci yüzyılın sonlarında ve yirmi birinci yüzyılın görsel temsilinde popüler temalardır. Kültürel klişeler ve çelişkili anlamlar bakımından zengindirler. Çeşitli kültürlerde çalışan çağdaş sanatçıların yaratıcı, eleştirel ve çoğu zaman eğlenceli deneysel formlarına ilham verdiler (Perry, 2013: 8).

Yaşam içerisinde ihtiyaç duyulan düzeni ve korunmayı sağlama misyonu ile ev, bireyleri hem dışardan hem de içerden gelecek tehlikelere karşı koruması açısından önem taşımaktadır. Ev kavramının anlattığı ve hatırlattığı olumlu ve olumsuz duygu durumları bireylerin hem biyolojik olarak hem de kültürel bir varlık olarak hayatının devamı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yönüyle toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olan ev anıların ve kültürlerin arşivlendiği bireysel ve toplumsal düşlerin kaynağını oluşturmaktadır.

3. SANAT PRATİKLERİNDE BİREYSELVE TOPLUMSAL OLAN İLE KEŞİSEN EV BELLEĞİ

Toplumsal ilişkiler ve olgular mekânların kavranmasında çok yönlü bağlantılar kurarak mekânlara katılan anlamı ve mekân kavramının kavranış biçimini etkilemektedir. Mekânın ve zamanın sembolik açılımları bireyin toplumda kimlik ve aitlik duygularını öğretir. Toplumsal ilişkiler ağı tarafından belirlenen içinde bireysellik barındıran imgelem tarafından yeniden anlamlandırılan mekân imgelemin ve belleğin işlevselliği içinde bir dinamizm kazanır.

Kimlik kavramından yola çıkılarak bireyselliğin sınırlarını oluşturan dört duvar deyiimi ile vurgusu yapılan “ev” kavramı öncelikle maddi bir yapı olarak varlığını tarih boyunca değişerek ve gelişim göstererek şimdide varlığına devam etmektedir. Buldukları mekân ve zamana göre şekil alan zamansal uzamda coğrafi, kültürel, ekonomik parametrelerle farklılıklar göstermektedir. Bu anlamda tıpkı mekân kavramının değişen tanımları olduğu gibi ev kavramını da tek tanımla açıklamak mümkün değildir.

Resim 1 : Çağrı Saray Kişisel Sergi: 4/12: Bir Ev'in Topografyası / Personal Exhibition: 4/12: Topography of a Home
Kaynak: <http://cagrisaray.blogspot.com/2011/11/yaknda412-bir-evin-topografyas-coming.html>

Çağrı Saray “ev”e dair bir araştırma ve dökümantasyon projesi olan “4/12: Bir Ev’in Topografyası” isimli sergi ile projenin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Çağrı saray projesini anlatırken ev’in kimlik, aidiyet ve mahremiyet gibi özerk bir alan olmasının çıkış noktası olmasından bahseder ve bu alanın topografyası için tüm verileri tespit ederek sabitleyip strateji oluşturması gerektiğinin vurgusunu yapar.

4/12, başlangıçta tüm bu verilerden; yüzölçümü, adım ölçümü, ısı ölçümü gibi elde edilmiş ölçülebilir verilerden yola çıkarak ilerlemiş, daha sonrasında ise mekânın tüm anlam ve temsillerini kapsayan bir araştırma alanına dönüşmüştür. İstanbul’da, Türkiye’de ya da daha geniş bir perspektifle Dünya’daki bir noktadır ev. Makro olandan merkeze, mikro olana doğru yeniden yaklaştığımızda mekân kimlik kazanır; içinde yaşayan kişinin tüm hayatını, mahremiyetini, inancını, milletini, ırkını ve tüm aidiyetini tanımlar. Diğer bir bakışla ev, bireyin dışında kendi ruhu olan bir mekândır. Bu noktada tuğlalardan örülmüş duvarların ötesinde görünmeyen yeni bir mekân algısı ve saklı bir bellek ortaya çıkar. Bu bellek, bireyin kişisel tarihine de şahitlik eden, mekânın kendi belleğidir. Bu, zamanın tozudur. (<http://cagrisaray.blogspot.com/2011/11/yaknda412-bir-evin-topografyas-coming.html>)

Evin maddi boyutu kadar kavramsal boyutu ve evin sahip olduğu öğeler evi hatırlamak, evi taşımak, eve sığınmak, evde var olmak gibi evi deneyimleme pratiklerinde geniş bir imgeleme sahiptir.

Resim 2: Doris Salcedo, La Casa Viuda I, 1992. Ahşap ve kumaş, 257× 38 × 59 cm.

Kaynak: <https://worchester.emuseum.com/objects/8347/la-casa-viuda-i-the-widowed-house>

Sanatçının La Casa “Viuda I” isimli çalışması (Görsel 2) dar, eskimiş farklı mobilya parçaları ile birleştirilerek kumaş fermuar ve kemiklerle iliştilmiş ahşap kapılar yıpranmış savaş zamanlarındaki özel alanlara izinsiz giriş tehdidi altındaki işgalleri anımsatır. Savaşın aile içinde yarattığı korkunun anları her parçaya kazınmıştır. Salcedo’nun çalışması yıkıcı savaştan sağ kurtulan birinin savaşı yorumlama biçimidir. Çalışmada ebeveynleri tarafından yabancılara kapıyı açmaması konusunda uyarıldıktan sonra kapıyı açan genç çocuğun işgalciler tarafından babasının kapı eşliğinde ölümüne tanıklığını hatırlatır.

Kimlik, aidiyet, güven, koruma gibi duyguları uyandıran “ ev ” kavramı insanların hem birbirleriyle olan hem de bireysel yaşanmışlık hakkında geçmişin temsiline olanak tanır. Ev fiziksel bir barınak olarak bireylerin nesnelere kurduğu ilişki açısından fiziksel bir yapıdan öte sosyal, kültürel ve psikolojik olgulara işaret eder. Mekân ve zamanın birlikteliğinde geçmiş, gelecek ve şimdinin çerçevesinde “ev” anıların saklı olduğu yaşanmışlığa temas ederek fizikselliğinin ötesinde form olarak veya belleğe yerleşen deneyimlerini kullanarak bir ifade aracı oluşturur (<https://worchester.emuseum.com/objects/8347/la-casa-viuda-i-the-widowed-house>).

Bergson’da hafıza, sürede saklı olduğundan virtüel de süre ile ilişkilidir. Bergson’a göre “süre, özünde bellektir, bilinçtir... süre seyredikçe anların iç içeliği yerini şeylerin yan yanlığına bırakır. Süreklilik gitgide zayıflar. Zaman genişleyerek uzama dönüşür. Aynı şekilde, şimdi geçmişin en sıkışmış halidir. Geçmiş şimdinin en seyrek halidir” (Deleuze, 2010: 91,92).

Bireysel olarak hatırlama, unutma, kimlik aitlik, birey, aile, gibi kavramlara yönelik birleştirici güç olmanın ötesinde toplumsal olarak birey ve toplum diyalektiğinde kültür, tarih, gelenek, komşu, mahalle, yer, gibi çoklu anlama yönelik bir kaynağı oluşturmaktadır. Bir metafor olarak sanat alanında geçmişe ve geleceğe rehberlik edecek yol gösteren olarak değer ve anlama doğrudan temas eden ev kavramı anıların belleğini oluşturmaktadır. Ev, kişinin

kimliğinin simgesi, hem yalnızlığı hem de sosyal hayattır. Ev, gereksinimler bütünüdür (Tüzün, 2002: 9).

Resim 3: Petrit Halilaj'ın 'The places I'm looking for, my dear, are utopian places, they are boring and I don't know how to make them real' adlı eserinin bir kısmı. Eser, ahşap çiteler, ahşap hayvanlar ve beyaz sütunlar kullanılarak oluşturulmuş bir yapıdır. Kaynak: .(<https://highlike.org/text/petrit-halilaj-3/>)

Sanatçının ev, ulus, kimlik, aidiyet gibi kavramların ne anlama geldiğinin vurgusunu yaptığı toprak, ahşap çiteler, canlı hayvanlar kullanarak yaptığı enstalasyonu ile çocukluğunun kaçınılmaz gerçeklerini ortaya çıkaran Kosova savaşında kaybettiği evinin arayışını hatırlatan imgedir. Yaşadığı toplumun, ailesinin ve kendisinin yaşadığı deneyimleri savaş draması ve ardından gelen mülteci trajedisine odaklanan çocukluk anılarının bir kopyasını oluşturarak tüm duygularını bir nesne üzerine aktarır. Halilaj, sanatsal pratiğinde, hem dünya tarihinden hem de kişinin kendi kimliğinin kişisel tanımından eve duyulan özlemin kalıcı arayışını gösterir (<https://highlike.org/text/petrit-halilaj-3/>)

“Halilaj’ın çalışması burada ev sahibi olarak, özlem, aidiyet ve hafızanın kırılğan bir alanı olarak aktarılan, ev dışı bir estetiği ifade ediyor” (Lauzon, 2017: 14)

Resim 4: Mona Hatoum, Homebound, 2000, Mutfak gereçleri, mobilya, elektrik teli, ampuller, bilgisayarlı dimmer ünitesi, amplitifikatör ve hoparlörler ile ortam kurulumu.

Kaynak: <https://www.wikiart.org/en/mona-hatoum/homebound-2000>

Sanatçının “Homebound” adlı çalışmasında eve dair nesnelere bir dizi elektrikli tel ile birbirine bağlı sınır ile izleyiciye sunulur. İçi dolu ama aynı zamanda belirsiz dünyaya dair eşyalar ile evde hissetme ihtimalini sunan çalışma özünde eve ilişkin gerilimi çağırır. Mona Hatoum homebound çalışması için; “Bu, mahkûm edilmiş bir alan, hatta reddedilen bir vatan gibi” ama aynı zamanda “sığınak olarak ev düşüncesini sorunlu hale getiriyor” ifadelerini kullanır (Luke, 2019:4). Mona Hatoum, izleyicilere eve dair günlük nesnelere sıradan olmaktan çıkarıp bunalım ifadesine bürünmüş bir ev sunar. Sanatçının sürgün kaygısı üzerine kurulu içinde bulunmak istenmeyen bir evin kurgusal çığlığını sunar.

“Geçmiş, bugün ve gelecek, eve farklı dinamikler kazandırır; çoğu zaman iç içe giren, kimi zaman birbirine ters düşen, kimi zamanda birbirini uyaran dinamiklerdir bunlar” (Bachelard, 2014: 37).

Resim 5: Donald Rodney, In the House of My Father/ Babamın Evinde, 1996–1997, Fotoğraf-C-Print, 12 x 15cm.
Kaynak: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/rodney-in-the-house-of-my-father-p78529>

Sanatçılar arasında bireysel düzeyde zaman ve mekân bağlamına göre farklılık gösteren ilişkişel bir dinamiğe sahip olan “ev” farklı sanat pratiklerinde anıların, hayallerin, korkuların, kavgaların, mutlulukların, vb. duyguların bir çatı altında toplanması kurgusunda somut bir öz ile şimdide yorumlanmasıdır. Ev imgesi sanatçılara ait anlatım çeşitliliği ile eve atfettikleri anlamlara göre yaşanılmış, yaşanılan veya yaşanılacak mekânlara yönelik anıların muhafaza edildiği bir koruma alanı olarak kutsanıp koruma altına alınmaktadır. Bachelard’ın belirttiği gibi; ev en çok ışığa benzer, kendi güvenli alanımızdan uzak olduğumuzda ışıkları yanan evlerin içine merakla bakarız. Dışarıyı yalnız ve karanlık, ev ise aydınlık ve kalabalıktır (Gürbilek, 1999, 62).

4. SONUÇ

Bir çatı altında toplanmak deyimi ile görselleştirilen düşsel mekânlar, hafıza mekânları, toplumsal mekânlar ve çocukluğun geçirildiği mekân kavramına özgü ev kavramı belleğin içinde yer almaktadır. Geçmişten bugüne her canlı bulunduğu mekâna göre yaşam biçimini geliştirerek mekân kavramının bir nesneden öte benliğin temel ihtiyaçlarına hitap eden hiç eskimeyecek zamansız bir kavram olarak adlandırılmaktadır. Ev yalnızca duvarlar ile oluşturulmuş bir mekân olma bağlamının ötesinde anlam ve imge bakımından çok geniş sınırlara evirilmiştir. Gündelik yaşama dair her türden deneyim belli bir zaman dilimine ve belli bir yaşanmışlığa karşı gelerek hatırlama eyleminin mekân kapsamında gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu noktada geçmişin hatırlanması nesne, eşya, insan, ses, koku vb. hatırlatma tanıkları aracılığı ile evin kendisi ve her türden hatırlatma tanıkları kullanıcıları ile aralarındaki ilişkiler bellek üzerinde görünmez bir alan kaplamaktadır. Bellek, kültür, coğrafya, kimlik ve aitlik ile ilişkili bağlamın nesneleştirilmesidir. Bireysel ve toplumsal kimliğin göstergesi olan ev formu özel alanı çağrıştıran bir bellek ve imge olarak sanat pratikleri içinde yer almaktadır. Sanat alanında ev dışarıya ait bir mekân olmaktan öte bireysel olarak olumlu ve olumsuz tüm anıları sanatçı bağlamında şimdide inşa eder. Kavramın taşıdığı anlam zenginliği toplumsal olarak dönemin tarihi ve kültürel düşünce biçiminin somutlamasında, bireysel olarak çocukluktan yetişkinliğe dair yaşanmışlıkları anlatan sanatçılara yeni imgelerin ve bağlamların oluşmasını sağlayan bir dil haline gelir. Bu bağlamda ev formu kimi zaman arınmanın kimi zamanda mutluluğun temsili olarak sanat pratiklerinde okunur.

KAYNAKLAR

1. Baydar, Neşe Şive. (2017), “Sanat Yapıtında Tamamlayıcı Öge Olarak Mekânın İzini Sürmek”, Art-e Sanat Dergisi, X, 20, Aralık: 845.
2. Benjamin, Walter. (2016). Pasajlar (Çev:Ahmet Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
3. Deleuze, Gilles. (2010). Bergsonculuk, (Çev:Hakan Yücefer). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
4. Elçi, Handan, İnci. (2003). Roman ve Mekân (Türk Romanında Ev), İstanbul: Arma Yayınları.
5. Gürbilek, Nurdan. (1999), Ev Ödevi. İstanbul: Metis Yayınları
6. Karaaslan, Suat. (2005), “Heykel Ve Mekân”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XIV, 1, Haziran: 291.
7. Lauzon, Claudette. (2017). The Unmaking of Home in Contemporary Art. Canada: University of Toronto Press.

8. Lefebvre, Henri. (2014), Mekânın Üretimi, (Çev. Işık Ergüden). 2. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık.
9. Luke, Ben, (2019). “Mona Hatoum interview: If everything is predictable, then it’s not interesting”, Evening Standard.
10. Merleau-Ponty, Maurice. (1962). Phenomenology of Perception [Phénoménologie de la Perception]. Routledge & Kegan Paul,
11. Pallasmaa, Juhani. (2011). Tenin Gözleri, (Çev. Aziz Ufuk Kılıç). İstanbul: Yem Yayınları.
12. Perry, Gill. (2013). Playing at Home: The House in Contemporary Art. London: Reaktion Books Ltd.
13. Tüzün, Evrim. (2002). Ev/Yaşama Mekânı: Afet Sonrası Gereksinimler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
14. <http://cagrisaray.blogspot.com/2011/11/yaknda412-bir-evin-topografyas-coming.html> (E.T:1.10.2022)
15. <https://worcester.emuseum.com/objects/8347/la-casa-viuda-i-the-widowed-house> (E.T: 7.10.2022)
16. <https://highlike.org/text/petrit-halilaj-3/> (E.T: 1.10.2022)
17. Resim 1 <http://cagrisaray.blogspot.com/2011/11/yaknda412-bir-evin-topografyas-coming.html> (E.T:1.10.2022)
18. Resim 2 Kaynak: <https://worcester.emuseum.com/objects/8347/la-casa-viuda-i-the-widowed-house> (E.T:7.10.2022)
19. Resim 3 <https://highlike.org/text/petrit-halilaj-3/> (E.T:10.10.2022)
20. Resim 4 <https://www.wikiart.org/en/mona-hatoum/homebound-2000> (E.T:2.10.2022)
21. Resim 5 <https://www.tate.org.uk/art/artworks/rodney-in-the-house-of-my-father-p78529> (E.T:1.10.2022)